

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Apie poezijos vertimą

2013-09-02

ŽURNALAS: KRANTAI

TEMA: Poezijos vertimas

AUTORIUS: Paweł Hertz

DATA: 2013-09

Apie poezijos vertimą

Paweł Hertz

Kiekviena karta sau turi versti iš naujo.

T. S. Eliot

Daugelį metų svajoju išversti Goethe's „Elegiją“, nepaprasto grožio ir neįtikėtinai gilmės eilėraščių, kuriame poezija tobulai maišosi su filosofija, kur taisyklingas ritmas skatina mąstyti ir viskas alsuoja harmonija, ir toji harmonija dvelkia nepaprastu liūdesiu. Kiek kartų skaitau tas eiles, tiek mane apima nepasitenkinimas, kad man trūksta žodžių, kad dar nesubrendo mano mintys, kurios leistų man tą eilėraščių parašyti lenkiškai.

Ir kai užplūsta nepasitenkinimas savimi, kartu ateina ir kitos mintys - apie poezijos vertimo esmę.

Štai priešais mane guli gražiai Sans-Souci išleistas, gotišku šriftu ant balto popieriaus išrašytas „Elegijos“ tekstas. Visus žodžius žinau daugybę metų, visos frazės, pasakytos vokiškai, turi savo lenkiškus atitikmenis. Ir net nekiltų didelių techninių sunkumų, nes mūsų poezijos košmaras - reikiamas vyriškų rimų skaičius - galėtų nuslinkti man nuo širdies, nes tokių ten tereikia pavartoti vos kelis. Ir juk galėčiau be didelio nuostolio apskritai jų atsisakyti, nes tokių rimų panaudojimas liudytų tik vertėjo skrupulingumą, niekada jo talentingumą, tiesiog rašyčiau vienuolikos pėdų sekstinomis.

Tad suprantu kūrinio tekstą, suvokiu jo architektūrą, matau jo vidinius ryšius, bet ir žinau, kad už eilėraščio ar tarp jo eilučių slypi dar kažkas, ko perteikti neįstengčiau. Jei be galo stengdamasis šį kūrinį išversčiau, lenkų skaitytojas gautų tik eilėraščio kontūrą, tik jo juodą siluetą, primenantį tuos, kurie kadaise buvo madingi Veimare.

Tad atrodo, kad poezijos vertimas yra kažkoks ypatingas darbas, visiškai kitoks nei

prozos vertimas. Būna genialių prozos kūrinų vertimų. Bet man dar neteko skaityti genialių poezijos vertimų. Jei perskaitęs gražų išverstą eilėrašį palyginu jį su originalu, pamatau, kad priešais mane du gražūs, bet visiškai skirtingi eilėraščiai, nors labai panašaus siužeto ir pagražų.

Iš tikro, paėmęs į rankas išverstą poezijos kūrinį, skaitai originalią poeziją, kurios idėja ar siužetą pašnibždėjo kitas, svetimas poetas. Žodžiu, poezijos vertėjas yra geresnis ar prastesnis poetas. Kai skaitau Niemcewicziaus išverstą Pope'o „Garbana, kurią suėmiau“, puikiai suvokiu, kad toji lektūra nesupažindina manęs su garsiojo Pope'o kūryba, ji tik pralieja naują šviesą ant poeto Niemcewicziaus. Panašiai jaučiuosi paėmęs į rankas tuos kelis Mickevičiaus ar puikius Dmochowskio vertimus. Tai nėra nei Pope'as, nei Byronas, nei Homeras. Tai Niemcewiczius, Mickevičius, Dmochowskis. Todėl, kaip labai teisingai pasakė Eliotas Ezros Poundo poezijos rinktinės prakalboje, kurioje apžvelgia šio poeto vertimus iš kinų kalbos, „kiekviena karta sau turi versti iš naujo“. Mickevičius, Niemcewiczius, Dmochowskis, tiesą sakant, rašė lenkiškus kūrinius, nors turinio ir formos pastolius savo vertimuose pasiskolino iš kitų. Kiekvienas naujas jau ne kartą versto kūrinio vertimas gali būti naujas poetinis laimėjimas, gali praturtinti gimtąją poeziją. Girdėjome daugybę pastabų dėl Wittlino „Odisejos“ vertimo, bet mažai kam atėjo į galvą pažvelgti į vertimą kaip į Wittlino bandymą „parašyti“ savo „Odiseją“. Vertėjas tikrai atliko nemenką darbą, tiesą sakant, neturintį precedento lenkų poezijos istorijoje: pateikė naują, pakeistą savo vertimo redakciją, tiesą sakant, išvertė iš naujo.

Kas nors galėtų paprieštarauti, kad vienintelis poezijos vertimo tikslas – supažindinti skaitytoją, nemokantį Goethe's, Homero ar Horacijaus kalbos, su jiems neprieinamais tekstais. Leisiu sau atsakyti, kad niekada joks poezijos vertimas nesupažindins mūsų su originalu. Atėmus iš originalo kalbą, kuria jis buvo parašytas, visos pastangos nueina niekais. Per vertimą mes galime priartėti prie originalo, galime gauti daug vertingos informacijos apie kūrinį, apie jo turinį ir netgi, jei vertėjas dirbo labai sąžiningai, – nes pasitaikio ir tokių, – apie jo struktūrą. Tačiau tos pačios frazės kiekvienoje kalboje reiškia vis ką kita, ką kita matome ir galvojame, nelygu kokias reikšmes įgavo mūsų kalbos žodžiai kartoms, kurios tas kalbas formavo. Jau ir su proza kyla tam tikrų sunkumų, o ką kalbėti apie poeziją, kuri iš prigimties yra aliuzija, užuomina, sugestija, parabolė.

Pripažindamas, kad Eliotas, samprotaudamas apie poeziją ir jos vertimus, buvo teisus, galėčiau pridurti, kad Niemcewiczius yra labiau Niemcewiczius nei Pope'as, o Dmochowskis – labiau Dmochowskis nei Homeras. Netgi ten, kur matome visišką kultūrų ir civilizacijų lydinį, kur vertėjas atkartoja savo poeto mintis, idėjas ir formą, kur abu semia iš bendros universalios kultūros – pavyzdžiui, daugybės Delille'io sulenkinimų atvejais, arba, kad būtų šiuolaikiškesnis atvejis, Jeano Moreáso parodijų, kurias atliko šiandien jau visiškai pamirštas Janas Mieczysławskis, fenomenas – dar lieka viską lemiantis kalbos klausimas. Toji kalba nėra nei poeto, nei vertėjo nuosavybė, o sutartinė signalizacinė didžiulių žmonių grupių sistema, ir viena grupė, turinti vienokius vaizdinius, vartoja žodį „bėda“, o kita grupė su kitokiais vaizdiniais – jo žodinių atitikmenį *Armut* ar netgi *Wehmut*, savo reikšme visiškai tapatų tam, kurį pavartojo Szopenas, žodžiais „Mano bėda“ pavadinęs pluoštą pageltusių lapų. Poeziją sudaro šešėliai ir šviesos lopai, blyksniai ir tamsa, besisunkiantys pro eilutes. Tad tuščias darbas stengtis išversti kito poeto kūrinį. Vienintelis dalykas, kurį galima

padaryti, tai išdėstyti svetimą poeziją savo paties žodžiais, kitokios formos ir kitaip skambančiais, bet panašios reikšmės, tai yra parašyti savo eilėraščių leidžiant, kad tave už apynasrio laikytų svetima ranka. Tai išties herojiškas uždavinys, ir prieš tokį darbą aš žemai lenkiu galvą. Ir tuo didesnę širdgėlą kelia man „Elegijos“ eilutės, kurioms prilygti tikrai niekada negalėsiu ir kurių iš gražaus Sans-Souci leidimo lapų neperkelsiu į savo kalbą.

Iš lenkų kalbos vertė Irena Aleksaitė

Versta iš: „Domena polska“, Warszawa, PIW, 1961.